

עץ משפט נר מצוה

לו א מיי פ"ב מהלכות מגילה הלכה יג טור ש"ע ח"ט סי' תרלו סעיף ג:

לו ב ג מיי פ"א מה'ל' מעניות הלכה ז סמג עשן ג טושי"ע ח"ט סי' תקצב סעיף ב:

א ד מיי פ"ב מהלכות מעניות הלכה טו ח יח טושי"ע ח"ט סי' תקטשה סעיף ח:

תורה אור השלם
1. וגם אנכי נבטתי מבט את הַגִּשָּׁם בעוד שלשֶׁה יְהוָה־שֵׁם לְקַצֹּר הַחֲמִשְׁתִּי עַל עֵיר אַחַת וְעַל עֵיר אַחַת לֹא אֲמַטִּיר חֲלָקָה אַחַת תִּמְטֵר וְחֲלָקָה אֶחָד לֹא תִמְטֵר עַל־יָקִישׁ:
עמוד ט ז

מוסף רש"י

לא נצרכא. כנגילת מעינ'. שהרי כבר נמנעין כנגילת חספס שאמרי כנגילת חספס ומעני' (מגילה ה.). דיופלין. לשון יומת דיו שנים, פלו לשון שנים (טובה) (ח.) שני שנים (מגילה ו.).

רבינו חננאל

מותרין בהספד ובתענית בו כיום שקורין בו, ולכא לאוקומה להא מתני' ב"ד ובט"ו, דקיימא לן אע"פ שאין קורין בהן אסורין, דהניא בהדיא אריבסר וחמיסר פוריא אינון די לא למספד. בהון, ואמר רבא לא נצרכא אלא לאסור את זה בזה ואת של זה בזה, ואפילו מי שאינו יומא ואינו קורא בו אסור. כתיסר ותריסר נמי לכא לאוקומה, דהא יום נקנר יום טוריינוס אינון, וריסם כיום, ואע"פ שהוא יום פגיו טוריינוס, מותר בהספד ובתענית, קשיא ל' יוחנן דאמר הלכתא כר' יוסי דאוסר לפניהם. ושניין, יום טוריינוס בטולי בטלוה כו', ושאר השמעות פשוטה היא. מתנא' אין גוזרין תענית על הצבור בתחלה בחמישי כו'. אין גוזרין תענית בראשי חודשים בתוכה ובפורים ואם התחילו כו'. כמה הויא בתחלה ר' אחא אמר ג' ר' יוסי אומר אחת. וקיימא לן כר' יוסי. (ואיסקנא אם התחילו כו'). ט' באב שחל להיות ערב שבת, פ"ה, הא דתנינן בסוף בכל מערבין ומשתחפין, ט' באב שחל להיות בערב שבת כו', קבלה ביידינו כי פסח של אותה שנה היה ביום חמישי, ומילוא תמוז דההיא שנתא וחל ראש חודש אב בחמישי, וחל ט' באב להיות בע"ש, וחיסרו

אב, ואולול חל להיות ע"ש, וראש השנה בשבת. דבר ברור הוא שיש לסנהדרין לקבוע חסירין זה אחר זה כפי המסורת שבידם, ובפרט שנו בענין עצרת, שנהיו מלאין ה', חסרין (ו')ו[נז], והם ניסן ואייר (ב'). ור' עקיבא שגמע ביצה מגולגלת, מסוכן היה, משום שהיה חולה ואמרו לו הרופאים כי גמיעת ביצה מיד בלא מלח באחרית היום היא רפואתו, וכיון שראחו ר' יהודה נדמה לו דסבר המתענה בערב שבת אינו משלים (ב'). ט' באב שחל להיות בערב שבת. כגון דאקלע פסח דההיא שנתא בחמיש' בשבת וחל ט' באב בערב שבת ולפי שהיה תמוז מלא וחיסרו (עוד לחדש) [אבן], וחל ראש השנה להיות בשבת. ירושלמי: אפי' יחיד שקבל על עצמו תענית מתענה ומשלים. ירושלמי: י"ח ברכות שבכל יום כנגד י"ח מזמורים שמראש תילים עד יענן, ולמה רגשו אינו מן המנין, דברכת המינים ביבנה תקנוה. ובנגד י"ח פעמים שכתבו בתורה אברהם יצחק ויעקב, גם ויקרא בהם שמי ושם אבותי בכלל. ובנגד י"ח צווים שכתבו בתורה בפרשת המשכן שני, ומאותא אהליאב עד סוף הספר. ז' ברכות של שבת, כנגד ז' קולות שכתוב בהבו לה' בני אלים, ובנגד ז' אזכרות שכתוב במזמור שיר ליום השבת.

תענית צבור, כנגד כ"ב צורת תחנה המכונה בפרשת שלמה. ר' יודא אמר יחיד בצבור צריך להזכיר ועל ה' עשנו כו', ואיסקנא איכן אמרה כלילי שחל צבור אומר בין גואל לחופא חולי, יחיד בשומע תפלה, אחא אמר יחיד ט' באב דבר להזכיר מעין המאורע, והוא רחם ה' עלינו ועל ישראל ועל ר' עזריאל ושלום ועל ר' יוחנן ושלום ועל ר' ירמיה ושלום ועל ר' ירמיה כל דבר שהוא להבא אומרו בעבודה לשעבר אומרו בהודאה, כדתנן גותן הודאה לשעבר וצועק לעתיד לבוא. כל הברכות כולן אחר חותמיהן ואינו אומר ברכת פסוק. כלומר אינו מוכיר פסוק לבדו וחותם [בן] ברכה. ואליין דאמרי צהלי ורוני יושבת ציון וחותם בברכה, אין בו משום ברכת פסוק. ר' זעירא צם תת"ק תענית ולא חשש למגלת תענית. ר' יעקב בר (אחא) מפקדי לספריא (ג) אין אחת בן אנשי שאילי לבון אמרין ליה בכל מתענין חוץ במשבתה וימים טובים וראשי חודשים וחולו של מועד וחנוכה ופורים. והלכתא אפילו יחיד שקיבל עליו תענית בערב שבת מתענה ומשלים. **הדרן עלך סדר תעניות**

יח:

סדר תעניות כיצד פרק שני תענית

הלכה מתענה ומשלים. פ"ה הא דקפסק הלכה מתענה ומשלים אר"ח קאי דלי אמונה ואפורים אינו יכול להתענות דיום משתה ושמחה כתיב:

הדרן עלך סדר תעניות קמא

מתריעין עליהם מיד ומתענין

כמו כן. ואפילו

נראשונות שחומר האחרונות נוהגין צו ואס תאמר (א) הא דמתריעין משמע דמתריעין ומתענין אמאי נריך לפרש כמתני' כסמוך לוטה העיר מתענה וממרת כיון דקסם מתריעות משמע תרוייהו יש לומר משום דצעי לאפלוגי ר' עקיבא כסיפא דקאמר מתריעות ולא מתענות: לא

בחדיסר וקתני מותר בהספד ובתענית לא בני ארבעה עשר וקא קרו ליה בתריסר ודקאמרת יום טריינוס הוא יום טריינוס גופיה בטולי בטלוהו הואיל ונהרגו בו (א) שמעיה ואחיה אחיו כי הא דרב נחמן גזר תעניתא בתריסר אמרו ליה רבנן יום טוריינוס הוא אמר להו יום טוריינוס וא' גופיה בטולי בטלוהו הואיל ונהרגו בו שמעיה ואחיה אחיו ותיפוק ליה דהוה ליה יום שלפני ניקנור אמר רב אשי השתא איהו גופיה בטלוהו משום יום ניקנור ניקום וגגור מאי ניקנור ומאי טוריינוס דתניא ניקנור אחד מאפרכי יוונים היה ובכל יום ויום היה מניף ידו על יהודה וירושלים ואומר אימתי תפול בידי וארמסנה וכשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחום קצצו בהונות דיוו ורגליו ותלאום בשערי ירושלים ואמרו פה שהיה מדבר בגאווה וידים שהיו מניפות על ירושלים תעשה בהם נקמה מאי (ג) טוריינוס אמרו כשבקש טוריינוס להרוג את לוליונס ופפוס אחיו כלודקיא אמר להם אם מעמו של חנניה מישאל ועזריה אתם יבא אליהכם ויציל אתכם מידי כדרך שהציל את חנניה מישאל ועזריה מיד נבוכדנצר אמרו לו חנניה מישאל ועזריה צדיקים גמורין היו וראויין היו ליעשות להם גם ונבוכדנצר מלך הגון היה וראוי ליעשות גם על ידו ואותו רשע הדיוש הוא ואינו ראוי ליעשות גם על ידו ואנו נתחייבנו (ב) כליה למקום ואם אין אתה הורגנו הרבה הורגים יש לו למקום והרבה דובין ואריות יש לו למקום בעולמו שפוגעין בנו והורגין אותנו אלא לא מסרנו הקדוש ברוך הוא בידך אלא שעתיד ליפרע דמינו מידך אעפ"כ הרגן מיד אמרו לא וזו משם עד שבאו דיופלי מרומי ופצעו את מוחו בגזירין: אין גוזרין תענית על הצבור בתחלה בחמישי כו' אין גוזרין תענית בראשי חדשים כו': וכמה הויא התחלה (א) רב אחא אמר שלש רבי אסי אמר = אחת אמר (ג) רב יהודה אמר רב זו דברי רבי מאיר שאמר משום רבן (שמעון בן) גמליאל אבל חכמים אומרים : מתענה ומשלים (ג) דרש מר זוטרא משמיה דרב הונא הלכה מתענה ומשלים:

הדרן עלך סדר תעניות כיצד

סדר תעניות כיצד פרק שני תענית

מוסרין כהספד וכמעניס. בני ט"ו (א) קריאת מגילה דכרכין קודם זמנה כדמפרש הס"ס ב"י"א צ"צ צ"ג צ"ד ב"ד ב"ט"ו שהכפרים מקדימין ליום הכניסה מותרין אותן ימים שקראוה קודם זמנה כהספד ותענית: בני חמיסר. דהיינו כרכים המוקפין חומה מימות יהושע

צן נון וקא קרי צארציסר כגון שהלך לכפרס) וקרא עמטן דפרחו צן יומו נקרא פרוח כדאמרנין כמגילה (דף יט.): **מי שרי**. י"ד אפילו לבני ט"ו כהספד ותענית: **ואמר רבא לא נלרסה**. לכתוב כמגילת תענית לגזור ההספד ותענית לבני י"ד צ"ד ולבני ט"ו צט"ו דהא קרא כתיב צדיקא להיות עושים את ימי הפורים(ט) האלה וגו': **אלא לאפור אס של זה בזה**. כגון בני ט"ו (דקרו) צ"ד ובני י"ד צט"ו: **בני ארציסר**. ניהו כפרים ועיירות: **וקא קרי צ"ג**. כגון שחל י"ד צג' צג' וצגמ' ומקדימין ליום הכניסה: **יום ניקנור הוא**. לקמן מפרש. ואסור כהספד ותענית: **אלא בני י"ד וקרו צ"צ**. שחל י"ד צרביעי צצמ' והקדימו ליום הכניסה דהיינו י"צ: **טוריינוס**. כסמוך מפרשה: **חדיסר**. שחל להיות י"ד צאחד צצמ' וכפרים מקדימין ליום הכניסה דהו י"א ושמע מינה דלע"ג שהוא יוס שלפני טוריינוס שרי כהספד ותענית: **שמעיה ואחיס**. חסידים היו ולא פירש מי הם דלוחו שאכלו האריה עירו (ט) היה ולא שמעיה(ט): **איפרעי**. דוכוס: **לוליינוס ופפוס אחיו**. לדיקים גמורים היו: **כלודקא** היא לוד והיינו דאמרנין בכל דוכמא (צ צ"ד דף י.) (א) כרוגי לוד אין כל צריה יכולה לעמוד כמחלצת כגן עדן. ויש אומרין שנהרגו על צמו של מלך שנמצאת הרוגה ואמרו היהודים הרגוה וגזרו גזרה על שזאניה של ישראל ועמדו אלו ופדו את ישראל ואמרו אנו הרגנוהו והרג המלך לאלו צלצד: **אס מעמו כו'**: **נחסיינוס הריגה**. על חטא חייבי מיתות בית דין: **דיופלני**. שני שרים. וכן מטרופולין של מלכיס(ט) לשון שרים: **בגזירין**. מקלות כמו גזירי עלים: (א) **שגא**. מעניות שני וחמישי ושני:

וכמה הויא הפסלה. שאינו מפסיק לאחר מכתן: **רבי אחא ורבי יוסי** (א) אמוראי ניהו דלאו אורכא דנתנאי לאשמעיה כגמרא כי האי גוונא: **זו דברי ר"מ**. ואדברי ר"מ דמתני' קאי דקתני אין משלימין: **מפענה ומשלים**. עד חשיכה:

הדרן עלך סדר תעניות קמא

סדר פעניוס אלו. האמור צפ' ראשון (דף י.) צנתחילה יחידים מתענין (א) סדר תעניות ואחר כך לצור הולכין ומתענין עד י"ג אס לא נענו: **צרביעה ראשונה**. אס עבר זמן צריעה ראשונה של יורה ולא ירדו גשמים מתענין והולכין כסדר הזה: **אצל צמחים ששנו**. שנשתנו ממנהגן תחת חטה ילא חוט תחת שעורה צאשה (א) שלא היו חטים צשבולים או שינוי אחר מתריעין עליהן מיד אפילו נראשונות שכל חומר האחרונות נוהג כהן: **צין גשם לגשם**. צין צריעה ראשונה לשניה סימן צזורת היא: **ירדו לצמחים אצל לא לאיןן**. מפרש כגמ"ס: **לזכרוס שיחין ומערוס**. (ב) צצצא צתרא מפרש מאי צור ומאי שיח ומאי מערה וכו'ן צית כניסות מי גשמים לשמיה: **שלא ירדו עליה גשמים דכתיב והמטירי על עיר אחת ועל עיר אחס ועל עיר אחס לא אמטיר וגו'**. כגון שהמטיר צעיר זו וצחצייתה לא המטיר דקללה היא: ה"ג

דלפניו אסור. כעולם בני אריבסר דקרו בתריסר. ולהכי מותרין דלא הוי יומא טבא. תיפוק ליה. דתריסר הוי יומא דמקמיה יום ניקנור, ולא ליהוי מותר בהספד ובתענית. דיופלי. שלוחים. בגזירין. קופין. וכן בת"ב שחל להיות בע"ש. אין משלימין וכמה הויא התחלה. דקאמר אם התחילו אין מפסיקין. רב אחא אמר שלש. שאם היו ג' תעניות קודם ר"ח ורביעי ברי"ח אין מפסיקין. זו דברי ר"ג. דאמר אם התחילו אין מפסיקין אבל אין משלימין.

הדרן עלך סדר תעניות

סדר תעניות האמור. כל אילו תעניות דאמרן לעיל דאין נגזרין לאלתר. ברביעה ראשונה. ולא ירדו גשמים. **אבל צמחים ששנו**. שנשתנה מראה שלהן, מתריעין עליהן מיד. קודם הרביעה.

תענית צבור, כנגד כ"ב צורת תחנה המכונה בפרשת חנה, ובסוף כתיב ה' ידך אפסי ארץ. כ"ד ברכות של אחא אמר יחיד ט' באב דבר להזכיר מעין המאורע, והוא רחם ה' עלינו ועל ישראל ועל ר' עזריאל ושלום ועל ר' יוחנן ושלום ועל ר' ירמיה ושלום ועל ר' ירמיה כל דבר שהוא להבא אומרו בעבודה לשעבר אומרו בהודאה, כדתנן גותן הודאה לשעבר וצועק לעתיד לבוא. כל הברכות כולן אחר חותמיהן ואינו אומר ברכת פסוק. כלומר אינו מוכיר פסוק לבדו וחותם [בן] ברכה. ואליין דאמרי צהלי ורוני יושבת ציון וחותם בברכה, אין בו משום ברכת פסוק. ר' זעירא צם תת"ק תענית ולא חשש למגלת תענית. ר' יעקב בר (אחא) מפקדי לספריא (ג) אין אחת בן אנשי שאילי לבון אמרין ליה בכל מתענין חוץ במשבתה וימים טובים וראשי חודשים וחולו של מועד וחנוכה ופורים. והלכתא אפילו יחיד שקיבל עליו תענית בערב שבת מתענה ומשלים. **הדרן עלך סדר תעניות**

מסורת הש"ס

(א) מגילה ה. ג.) (ב) מגילה ה. א.) (ג) נעשרון ערך הרג מפרש דשמעיה ואחיו הן המה הכונו לוד המכריס כפסחים ג. וי"ב י: ע"ש, (ד) נשמחות פ"ח, (ה) גי' רי"ף רש"י ורש"ס ר' אחא סי' ר' יוסי כו' ועי' מ"מ מה'ל' מעניות פ"א הלכה ז, (ו) נעירובין מ"א, (ז) נשם מ"א, (ח) גי' ה"א"ש האמורים וכו"ה דרש"י שגרי"ף ובר"ן, (ט) מיד. כ"ה כמשה שנמשניות ובר"ף ורש"ס, (י) נמגילה ב, (יא) נעמי. רש"ס, (יב) נאכאמר ט: את שני הימים, (יג) נההדרין פט: (יד) נשי מרהס"א, (טו) נופסחים ג, (טז) נמגילה ו, (טז) נאקמן יט: (ז) נ"ל צב"ק ג, (ז)

הגהות הב"ח

(א) גמ' ואנו מתחיינו הריגה למקום אם אין אלה הורגנו כי יש לו למקום הרבה דובין ואריות: (ב) רש"י ד"ה מותרין וכו' בני ט"ו דכרכין ובני י"ד דכפרים ועיירות שקראו מגילה קודם זמנם כדמפרש הס' מגילה נקראת צ"א צ"ב צ"ג צ"ד צט"ו לא פחות ולא כרביין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין וצמחים ועיירות גדולות קורין ב"ד אלא שהכפרים מקדימין ליום הכניסה: (א) ד"ה שגא סי' ג'ל אחר ד"ה ומה סי': (ד) ד"ה רבי אחא ורבי יוסי אמוראי ניהו. ני"ב לפי היריבא שלפנינו דגמרי רבי אסי לא היה נריך לפרש דשטיטא דלמוראי ניהו: (א) רש"י ד"ה סדר מעניות וכן שנמצאה יחידים מתענין ואמר ק' לצור הולכין ומתענין עד י"ג תעניות אס לא נענו כ"לל ומינות סדר מעניות נמחק: (ו) ד"ה אצל סי' תחת שעורה צאשה או שינוי אחר סי' כ"לל ומינות שגא היו חטים צשבולים נמחק: (ו) תוס' ד"ה ממשיכן סי' וא"ס כיון דהא דמתריעין משמע:

הגהות הגר"א

[א] גמ' אחר לכו יוס טוריינוס (גופיה) מו"מ:

רבינו גרשום

מותרין בהספד ובתענית. באותן שמקדימין. לאסור את של זה בזה. (ו)ו[קורין] בט"ו אסור ב"ד בהספד ובתענית. יום ניקנור הוא. ואין מותרין בהספד ובתענית. אלא לאו חדיסר. וקתני מותרין אע"ג דהוי יומא דמקמי יום טוריינוס, ומי אמר ר' יוחנן הלכה כר' יוסי

^[1] ממלך ועד חל ר"ה להיות בשבת הובא בתוס' עירובין דף מ"א ד"ה צלה צסם רביעי ע"ש היעז. צ. זה נכלל בתנ"ס למעלה ואולי ט"ם כאן. ג.) צירושלמי לפנינו הרי אין אחת אחת משאל נכון אמרין לה וכו' וע"ש כמפרש